

Wytyczne do profilaktyki, rozpoznawania i powrotów do pracy w chorobach zawodowych – OSTRE ZATRUCIE JAKO CHOROBA ZAWODOWA

OSTRE ZATRUCIE TOLUENEM

TOLUEN

NR CAS (Chemical Abstracts Service Registry Number) 108-88-3

NR RTECS (Registry of Toxic Effects of Chemical Substances) XS5250000

Synonimy Antisal; Fenylometan; Methylbenzene; Methylbenzol; Metylobenzen;

Składniki: toluen

Właściwości fizyko-chemiczne:

Postać: płyn; Barwa: bezbarwny; Rozpuszczalność: praktycznie nierozpuszczalny w wodzie, rozpuszczalny w rozpuszczalnikach organicznych;

Inne właściwości fizykochemiczne: temperatura topnienia: -95 °C; temperatura wrzenia: 111 °C; gęstość względna (woda=1): 0.9; współczynnik podziału oktanol/woda (log): 2.6

ZASTOSOWANIE: rozpuszczalnik; narażenie na toluen występuje min. u malarzy, pracowników zakładów farb i lakierów, zakładów chemicznych, stoczni.

TOKSYCZNOŚĆ

Drogi wchłaniania: toluen wchłania się w postaci par drogą oddechową, a w postaci ciekłej przez przewód pokarmowy i skórę. 18% wchłoniętej dawki toluenu wydala się przez płuca w formie niezmienionej; 80% wchłoniętej dawki metabolizuje w ustroju do kwasu benzoesowego. Wydala się z moczem jako kwas hipurowy.

Normatywy higieniczne: Polska NDS: 100 mg/m³; NDSCCh: 350 mg/m³

Ostre zatrucie: objawy zatrucia ze strony centralnego układu nerwowego (CUN) mogą wystąpić dość szybko w przypadku ekspozycji wziewnej na wysokie stężenia rozpuszczalnika; w przypadku ekspozycji doustnej mogą pojawić się w ciągu 30-60 minut od zażycia.

Podczas ekspozycji miejscowej – odłuszcza i drażni skórę, oczy, błony śluzowe przewodu pokarmowego i dróg oddechowych. Przy długotrwałym ciągłym kontakcie może dojść do wystąpienia oparzeń.

Przy przyjęciu doustnym występują bóle brzucha, nudności, wymioty (możliwość zachłyśnięcia), biegunki (możliwość oparzenia okolicy krocza).

Niezależnie od drogi zatrucia, toluen wykazuje działanie narządowe:

- *CUN działanie narkotyczne*: bóle i zawroty głowy, splątanie, halucynacje, pobudzenie psychoruchowe, senność, śpiączka, możliwość wystąpienia drgawek, możliwość depresji ośrodka oddechowego;

- *pluca*: charakterystyczny zapach w powietrzu wydechowym, możliwość obrzęku toksycznego lub/i zachłystowego zapalenia płuc;

- *serce i układ krążenia*: tachykardia, możliwość wystąpienia wieloosrodkowych zaburzeń rytmu serca, migotanie komór (uczula mięsień sercowy na endogenne katecholaminy), możliwość zaburzeń przewodnictwa w układzie bódźco-przewodzącym, możliwość bradykardii;

- *krew*: możliwość wystąpienia kwasicy metabolicznej, możliwość wystąpienia zaburzeń koagulologicznych o typie nadkrzepliwości.

W przebiegu ostrego zatrucia może dojść do uszkodzenia narządów mięsaszowych - przejściowe zaburzenia funkcji wątroby i nerek, jak również możliwe jest uszkodzenie narządu słuchu i równowagi (ciężkie zatrucie).

Badania laboratoryjne: krew: morfologia, równowaga kwasowo-zasadowa, elektrolity, badania zaburzeń krzepnięcia i fibrynolizy, ALAT, AspaT, bilirubina, wskaźnik protrombinowy, mocznik, kreatynina, mocz - badanie ogólne, badanie toksykologiczne na obecność rozpuszczalników (krew), rtg klatki piersiowej, ekg.

POMOC PRZED LEKARSKA

Przy narażeniu wziewnym – usunąć osobę ze skażonej atmosfery.

Przy skażeniu skóry należy jak najszybciej zdjąć odzież i zmyć skórę wodą z mydłem (jeżeli nie ma oparzeń).

Przy skażeniu oczu należy płukać dużą ilością wody przez około 15 minut.

Przy zatruciu drogą doustną należy natychmiast po spożyciu u pacjenta przytomnego prowokować wymioty z zachowaniem ostrożności (możliwość zachłyśnięcia), podając do wypicia wodę w porcjach około 300 ml i mechanicznie drażnić tylną ścianę gardła. Osobę nieprzytomną należy ułożyć w pozycji bocznej ustalonej. Nie podawać płynów do picia i nie prowokować wymiotów. Należy jak najszybciej wezwać zespół ratownictwa medycznego celem transporty osoby do szpitala (możliwość leczenia specjalistycznego).

POMOC LEKARSKA

W przypadku zatruc doustnych należy rozważyć płukanie żołądka z zachowaniem ostrożności (dotyczy pacjenta przytomnego). W przypadku osób nieprzytomnych w/w procedura powinna być wykonana po uprzedniej intubacji. W każdym przypadku zatrucia należy prowadzić postępowanie według zasad intensywnej terapii zachowawczej, obowiązuje również leczenie uszkodzeń narządowych według ogólnie przyjętych zasad.

ROZPOZNANIE ZATRUCIA ustala się na podstawie: wywiadu, okoliczności zdarzenia wskazującego na narażenie na związek chemiczny, obrazu klinicznego oraz badań dodatkowych (min. badania toksykologicznego).

OPIEKA PROFILAKTYCZNA NAD PRACOWNIKIEM

Wskazówki metodyczne w sprawie przeprowadzania badań profilaktycznych pracowników stanowiące Załącznik nr 1 do rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 12 listopada 2020 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie przeprowadzania badań lekarskich pracowników, zakresu profilaktycznej opieki zdrowotnej nad pracownikami oraz orzeczeń lekarskich wydawanych do celów przewidzianych w Kodeksie pracy regulują minimalny zakres i częstotliwość badań profilaktycznych dla osób wykonujących pracę w narażeniu na toluen. (tabela 1, 2)

Tabela 1. Zakres badań profilaktycznych pracowników narażonych na Toluen

Badanie wstępne	Badanie lekarskie ze szczególnym zwróceniem uwagi na stan i działanie narządu równowagi i badanie akumetryczne; morfologia krwi z rozmazem; ALAT, AspaT, GGTP
Badanie okresowe	Badanie lekarskie ze szczególnym zwróceniem uwagi na stan i działanie narządu równowagi i badanie akumetryczne; morfologia krwi z rozmazem; ALAT, AspaT, GGTP

Tabela 2. Częstotliwość badań osób pracujących w narażeniu na Toluen

Badanie wstępne	Przed podjęciem pracy
Badanie okresowe	Co 1-2 lata

Uwaga

Lekarz przeprowadzający badanie profilaktyczne może poszerzyć jego zakres o dodatkowe specjalistyczne badania lekarskie (np. konsultację neurologiczną, laryngologiczną oraz badania pomocnicze, np. EEG, badanie audiometryczne, badanie nystagmograficzne), a także wyznaczyć krótszy termin następnego badania, jeżeli stwierdzi, że jest to niezbędne do prawidłowej oceny stanu zdrowia pracownika lub osoby przyjmowanej do pracy.

POWRÓT DO PRACY

Krótkotrwałe zatrucie lekkiego stopnia bez następstw w układzie nerwowym nie ogranicza zdolności do pracy. Po ostrym zatruciu o średnim lub ciężkim przebiegu ocena zdolności do pracy zależy od następstw zatrucia (konieczność przeprowadzenia dodatkowych konsultacji i badań dodatkowych).

Potencjalne przeciwwskazania do pracy w narażeniu na toluen stanowią: choroby układu nerwowego, choroby układu krążenia (np. niestabilna i zaawansowana choroba niedokrwienna serca), choroby narządu słuchu i równowagi, schorzenia wątroby.

Uwaga

W zapobieganiu zatruciu bardzo ważne jest przestrzeganie przepisów bhp przez pracownika. Podczas pracy pracownik powinien używać odpowiedniej odzieży roboczej i ochronnej oraz sprzętu ochrony osobistej (kombinezony, półmaski, maski gazowe, rękawice, okulary). Opakowania po środku i ewentualnie jego pozostałościach należy odpowiednio zabezpieczyć.

Wyjaśnienia:

RTECS: Registry of Toxic Effects of Chemical Substances. Rejestr toksycznych efektów substancji chemicznych – baza danych substancji toksykologicznych.

CAS: Chemical Abstracts Service Registry Number. Numer będący jej oznaczeniem numerycznym pozwalającym jednocześnie zidentyfikować substancję chemiczną